

TOMASZ MARIA DĄBEK OSB

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

tomasz.dabek@upjp2.edu.pl

Znaczenie mniszych ślubów stałości i przemiany obyczajów oraz ich biblijne uzasadnienie

W roku życia konsekrowanego warto, aby bibliści i wszyscy chrześcijanie zastanowili się nad podstawami tego stanu zawartymi w Piśmie Świętym.

W Kościele Wschodnim życie mnisze jest modelem również dla duchowości świeckich chrześcijan. W Zachodnim zwraca się uwagę na bogactwo i różnorodność form, sposobów i dróg życia, na których można osiągnąć świętość, bliską więź z Bogiem. Niemniej życie konsekrowane jest konsekwentnym podjęciem zobowiązań wynikających z sakramentu chrztu i dlatego dla wszystkich wiernych może być wzorem. Zresztą zawsze różne rodziny zakonne cieszyły się zainteresowaniem świeckich chrześcijan włączających się w ich duchowość, wstępując do trzecich zakonów franciszkańskich, dominikańskich czy karmelitańskich.

W duchowości mniszej taką formą jest oblatura, którą interesują się nie tylko katolicy, ale również na przykład anglikanie. Wydawnictwo tyńskie opublikowało książkę żony pastora starającej się żyć według Reguły św. Benedykta¹. Pamiętamy, że w chrystianizacji Anglii od końca

¹ E. de Waal, *Szukanie Boga. Droga św. Benedykta*, tłum. J. Konowalik, T. Lubowiecka, M. Skwarnicki, Kraków 1998.

VI wieku mnisi odegrali wielką rolę, a Kościół anglikański zachował wiele elementów uroczystej liturgii z czasów sprzed podziału.

W Polsce przy klasztorach benedyktynów i benedyktynek istnieją grupy oblatów stanowiących jakby odpowiednik tercjarzy innych zakonów. Starają się oni żyć w swych środowiskach duchem Reguły. W okresie nowicjatu przygotowują się do złożenia oblacji – ofiarowania się Bogu według drogi wskazanej przez św. Benedykta². Jednak wszyscy chrześcijanie mogą z Reguły św. Benedykta czerpać światło i siły, aby porządkować swoje życie i kształtować je w sposób coraz lepiej odpowiadający temu, co wynika z sakramentu chrztu i związku z Chrystusem, który nas odkupił i powołał do nowego życia³.

Klasyczne śluby zakonne obejmują czystość, ubóstwo i posłuszeństwo. Według Reguły św. Benedykta „brat przyjmowany ma w kościele wobec wszystkich przyrzec swą stałość, zakonność obyczajów swoich i posłuszeństwo (de stabilitate sua et conversatione morum suorum et obedientiam)” (58, 17)⁴. Posłuszeństwo odpowiada ślubom składanym w innych zakonach, natomiast zakonność obyczajów zawiera w sobie czystość i ubóstwo, co wynika z wielu pouczeń Reguły. Zajmiemy się tym, co jest

² Wprowadzenie do duchowości benedyktyńskiej dla świeckich proponują pozycje: *Przewodnik benedyktyńskiego oblata oblatów świeckich Opactwa świętych Apostołów Piotra i Pawła w Tyńcu*, red. T. Lubowiecka, Kraków 2009; W. Derkse, „Reguła” świętego Benedykta dla początkujących, tłum. T. Lubowiecka, Kraków 2008; W. Zatorski, *Dziesięciokrąg: dziesięć kręgów benedyktyńskiej duchowości*, Kraków 2009.

³ Duszpasterstwo przedsiębiorców w oparciu o naukę Reguły św. Benedykta przedstawiają publikacje: P. G. Bianchi, *Duchowość i zarządzanie*, tłum. D. Stanecka-Apostoł, Kraków 2009; F. Assländer, A. Grün, *Jak kierować ludźmi? Duchowość w biznesie*, tłum. M. Witwicka, Kraków 2009; W. Zatorski, *Podstawy duchowości lidera czyli charyzmat przywództwa według św. Benedykta*, Kraków 2010; tenże, *Duchowość lidera. Wybrane tematy*, Kraków 2014. O wartościach wychowawczych i pedagogicznych w Regule św. Benedykta por. J. Stanisławski, *Pedagogiczne wartości Reguły św. Benedykta*, [w:] *Śłuchaj, módl się, pracuj*, red. K. Janicki, Poznań 1989, s. 308–321.

⁴ Przekład polski za: *Reguła Mistrza. Reguła św. Benedykta*, przekł. B. Turowicz, Kraków 2006, s. 482 (Źródła Monastyczne, 40; Źródła Monastyczne. Starożytność, 27; Zachodnie Reguły Monastyczne, 1).

specyficzne dla ślubów mniszych: stałością i zakonnością obyczajów oraz ich biblijnymi podstawami.

1. Stałość (*stabilitas*)

Reguła św. Benedykta kilkakrotnie mówi o stałości jako ważnym zobowiązaniu mnicha, które powinien wytrwale wypełniać. Nieraz jest to cecha sama w sobie, nieraz wiąże się z konsekwentnym wypełnianiem innych zobowiązań.

W rozdziale czwartym wymienia sposoby czynienia dobrze, dawniej tłumaczone jako narzędzia dobrych uczynków, rozpoczynające się od podwójnego przykazania miłości Boga nade wszystko i bliźniego jak siebie samego, przykazań dekalogu odnoszących się do bliźnich i podaje konkretne określenia postaw i wymagań, których razem z przykazaniami jest siedemdziesiąt cztery. Podsumowanie kończy się zdaniem: „Warsztatem zaś (*officina*), w którym to wszystko mamy pilnie wykonywać, są mury klasztoru (*claustra sunt monasterii*) i stałość (*stabilitas*) w zgromadzeniu (*in congregatione*)” (4, 78). Życie mnisze jest porównane do pracy rzemieślniczej, której narzędzia się wylicza, a potem określa warsztat: mury klasztoru (klauzura) i stałość w zgromadzeniu – jeden ze ślubów i konsekwencja w przyjętym sposobie życia⁵.

⁵ Ważniejsze zachodnie komentarze do Reguły św. Benedykta to: A. Böckmann, *Perspektiven der Regula Benedicti. Ein Kommentar zum Prolog und den Kapiteln* 53, 58, 72, 73, Münsterschwarzach 1986; *Die Benediktusregel*, hrsg. Im Auftrag der Salzburger Äbtekonzferenz, Beuron 1996²; I. Herwegen, *Sinn und Geist der Benediktinerregel*, Einsiedeln 1944; G. Hozherr, *Die Benediktusregel. Eine Anleitung zu christlichem Leben*, Düsseldorf 2000⁵ (polski przekład wcześniejszego wydania: *Reguła Benedyktyńska w życiu chrześcijańskim*, tłum. W. Szlenzak, Tyniec 1988); T. G. Kardong, *Benedict's Rule. A Translation and Commentary*, Collegeville 1996; A. Lentini, *San Benedetto. La Regola*, Monte Cassino 1980²; M. Puzicha, *Kommentar zum Benediktusregel*, Mit einer Einführung von Christian Schütz. Im Auftrag der Salzburger Äbtekonzferenz, St. Ottilien 2002; *RB 1980. The Rule of St. Benedict in Latin and English with Notes*, ed. T. Fry, Collegeville 1980; A. de Vogüé, *La communauté et l'abbé dans la Règle de saint Benoît*, Paris 1961; tenże, *La Règle de saint*

Biblijnym odpowiednikiem tej postawy jest cierpliwa wytrwałość (ὕπομονή)⁶. Spośród wielu tekstów zawierających ten termin oraz odpowiadający mu czasownik jako podsumowanie jego treści przytoczymy: „kto wytrwa do końca (ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος), ten będzie zbawiony (σωθήσεται)” (Mk 13, 13; por. Mt 10, 22; 24, 13)⁷.

Podobny sens ma jeden z owoców czy jedna z postaci owocu Ducha z Ga 5, 22n: „Owocem zaś Ducha jest: miłość, radość, pokój, cierpliwość (μακροθυμία), uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie”. Przekład Biblii Tysiąclecia oddaje tylko część bogatego znaczenia greckiego terminu, którego odpowiednikami polskimi mogą być wielkoduszność, cierpliwość, wyrozumiałość, wytrzymałość, wytrwałość⁸. Można również

Benoît. Commentaire historique et critique, t. 1–6, Paris 1971–1972 (Sources Chrétiennes, 181–186); *La Règle de saint Benoît. Commentaire doctrinal et spirituel*, Paris 1977 (przekład niem. *Die Regula Benedicti. Theolog.-spiritueller Kommentar*, tłum. E. Meilwes, Hildesheim 1983). W języku polskim: E. M. Heufelder, *Rozległość serca. Rozważania o duchu Reguły świętego Benedykta*, [w:] święty Benedykt z Nursji, *Reguła, żywot, komentarz*, przygotowali benedyktyni tynieccy, Tyniec [1979], s. 126–221; E. M. Heufelder, G. Braso, *Droga ku Bogu według Reguły św. Benedykta*, tłum. W. Szlenzak, A. Świderkówna, Tyniec [1982]; B. Rollin, *Jak żyć dzisiaj „Regułą” św. Benedykta*, tłum. S. Wirpszanka, Kraków 2000; W. Zatorski, *Komentarz do Reguły św. Benedykta*, Kraków 2012; T. M. Dąbek, *Rekolekcje z... św. Benedykta*, Kraków 2002; tenże, *Wokół Reguły św. Benedykta*, Kraków 2009.

⁶ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych, Warszawa 1995, s. 630; F. Hauck, ὑπομένω, ὑπομονή, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 4, s. 585–593; S. Pisarek, *Cierpliwa wytrwałość. „Hypomone” „Hypoménein” w Nowym Testamencie*, Katowice 1992.

⁷ Por. H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1977, s. 298 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 3.2); R. Pesch, *Das Markusevangelium*, 2. Teil, *Kommentar zu Kap. 8, 27–16, 20*, Freiburg–Basel–Wien 1977, s. 286n (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 2.2); C. S. Mann, *Mark*, Garden City, New York 1986, s. 520; S. Pisarek, *Cierpliwa wytrwałość*, dz. cyt., s. 34–46.

⁸ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 375; J. Horst, μακροθυμία, μακροθυμέω, μακρόθυμος, μακροθύμως, [w:] *Theologisches Wörterbuch*

uznać, że łączy się z nią inny owoc (lub inna postać owocu): wierność (πίστις) – grecki termin tłumaczy się też jako wiara⁹.

W Regule św. Benedykta dwukrotnie o stałości jest mowa w rozdziale o przyjmowaniu nowych mnichów. Kandydat, którego dopuszcza się do podjęcia próby, po kilku dniach oczekiwania: „Jeśli przyrzeknie, że wytrwa w stałości (*Si promitterit de stabilitate sua perseverantia*), to po upływie dwu miesięcy należy mu odczytać tę Regułę w całości” (58, 9). Na początku ma obiecać, że podejmie przedstawione mu trudy składające się na życie mnisze. Obok siebie występują określenia (rzeczowniki) wskazujące na stałość i wytrwałość, które kandydat ma wykazywać lub przynajmniej ich pragnąć. Po kolejnych miesiącach i odczytaniu Reguły, jeśli zdecyduje się pozostać na stałe, „brat przyjmowany ma w kościele wobec wszystkich przyrzec swą stałość, zakonność obyczajów swoich i posłuszeństwo, w obliczu Boga i świętych Jego. Niech wie, że jeśli kiedykolwiek postąpi niezgodnie z przyrzeczeniem, będzie potępiony przez Tego, z którego się naigrawa. Niech sporządzi dokument o tym trwałym przyrzeczeniu, powołując się na imię świętych, których relikwie są w kościele i na imię obecnego opata” (58, 17–19). Na początku rozważań przytoczyliśmy formułę ślubów i zawarte w niej łacińskie określenia, teraz trzeba podkreślić religijny charakter zobowiązania: powołanie się na Boga i Jego świętych. Relikwie przechowywane w klasztorze są wymownym znakiem obcowania świętych, duchowej łączności z tymi, którzy już dobrze przeszli drogę swego życia, wytrwali w wierności Bogu, a teraz mogą wstawiać się za tymi, którzy chcą ich wytrwale naśladować.

Takie same wymagania stawia się przychodzącym do klasztoru kapłanom i klerykom (duchownym niższych święceń): „Jeśli prosi o przyjęcie kleryk, kierując się takim samym pragnieniem, należy go umieścić

zum Neuen Testament, t. 4, s. 377–390; T. Dąbek, *Związek miłości z Duchem Świętym w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Kraków 1993, s. 50–54.

⁹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 495n; R. Bultmann, *πιστεύω, πίστις, πιστός, πιστώ, ἄπιστος, ἀπιστία, ὀλιγόπιστος, ὀλιγοπιστία*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 6, s. 74–230; T. M. Dąbek, *Związek miłości z Duchem Świętym w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 58–61.

na pośrednim miejscu. Ma jednak przyrzec zachowanie Reguły i stałość (*observatione regulae vel propriam stabilitatem*)” (60, 8n).

Ostatni rozdział Reguły zaczyna się słowami: „Napisaliśmy tę Regułę, abyśmy przestrzegając jej w klasztorach (*observantes in monasteriis*), wykazali godziwe obyczaje (*honestatem morum*) i początek życia monastycznego (*initium conversationis*)” (73, 1). Zaczątek życia monastycznego, czyli *conversatio*, zostanie pokazany poprzez przestrzeganie Reguły, co odpowiada stałości, wprost tu niewymienionej. Można widzieć swego rodzaju chiasm – powtórzenie myśli na początku i na końcu Reguły. Prolog kończy się słowami: „Abyśmy, nie odstępując nigdy od tego nauczania i pozostając (*perseverantes*) w tej nauce aż do śmierci w klasztorze, zasłużyli przez cierpliwość być uczestnikami męki Chrystusa, aby Pan uczynił nas współdziedzicami Jego królestwa. Amen” (Prol. 50). Stałość wyrażona jest tu najpierw w formie negatywnej: „nigdy nie odstępując (*numquam [...]* *discidentes*)”, potem w pozytywnej: „pozostając w tej nauce aż do śmierci w klasztorze”. Obok siebie jest trwanie w nauce i w klasztorze – miejscu albo wspólnocie, w której razem prowadzi się życie mnisze (pamiętamy, że potem będzie mowa o trwaniu, stałości w klasztorze: 4, 78; 73, 1).

Biblijne podstawy do tego sformułowania kończącego Prolog Reguły można widzieć w odniesieniu do trwania aż do śmierci w klasztorze w tekstach:

„Trwali oni w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach” (Dz 2, 42)¹⁰;

„uniżył samego siebie,
stając się posłusznym aż do śmierci –

¹⁰ Por. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1961, s. 248 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 5); L. T. Johnson, *The Acts of the Apostles*, Collegeville, Minnesota 1992, s. 58, 61; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte, I. Teil, Einleitung. Kommentar zu Kap. 1, 1–8, 40*, Freiburg–Basel–Wien 1980, s. 284n (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 5.1); J. Munck, *The Acts of the Apostles. Introduction, Translation and Notes*, Garden City, New York 1967, s. 22n (Anchor Bible, 31).

i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8)¹¹;

„Każdy, kto wybiega zbyt naprzód,
a nie trwa w nauce Chrystusa,
ten nie ma Boga.
Kto trwa w nauce [Chrystusa],
ten ma i Ojca, i Syna” (2 J 9)¹²;

w odniesieniu do udziału w cierpieniach Chrystusa:

„cieszcie się, im bardziej jesteście uczestnikami cierpień Chrystusowych, abyście się cieszyli i radowali przy objawieniu się Jego chwały” (1 P 4, 13)¹³;

¹¹ Por. A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła. Do Filipian – Do Kolosan – Do Filemona – Do Efezjan. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1962, s. 117n (Pismo Święte Nowego Testamentu, 8); J. Gnilka, *Der Philipperbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1968, s. 122–124 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 10.3); J. Flis, *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Święty Paweł [Częstochowa 2011], s. 249–253 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 11); G. F. Hawthorne, *Philippians*, Waco, Texas 1983, s. 89n (Word Biblical Commentary, 43); R. P. Martin, *Carmen Christi. Philippians ii. 5–11 in Recent Interpretation and in the Setting of Early Christian Worship*, Cambridge 1967, s. 211–228 (Society of the New Testament Studies Monograph Series, 4).

¹² Por. R. Schnackenburg, *Die Johannesbriefe*, Freiburg–Basel–Wien 1965³, s. 314n (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 13.3); F. Gryglewicz, *Listy Katolickie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1959, s. 449n (Pismo Święte Nowego Testamentu, 11); R. E. Brown, *The Epistles of John. A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*, Garden City, New York 1983, s. 715–718 (Anchor Bible, 30); G. Strecker, *The Johannine Letters. A Commentary on 1, 2 and 3 John*, trans. L. M. Maloney, ed. H. Attridge, Hermeneia, Minneapolis 1996, s. 242n.

¹³ Por. E. G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter. The Greek Text with Introduction, Notes and Essays*, London 1946, s. 221n; S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2007, s. 307–309 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 17); C. Spicq, *Les Épitres de Saint Pierre*, Paris 1966, s. 155 (Sources Bibliques); K. H. Schelkle, *Die Petrusbriefe, Der Judasbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1961,

„Jeżeli zaś jesteśmy dziećmi, to i dziedzicami: dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa; skoro wspólnie z Nim cierpimy, to po to, by wspólnie mieć udział w chwale” (Rz 8, 17)¹⁴.

Jak pierwsza wspólnota Kościoła w Jerozolimie trwała w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach, na wzór Jezusa posłusznego aż do śmierci krzyżowej, tak mnisi mają wiernie trwać w nauce Chrystusa, bez wybiegania zbytnio naprzód, mając świadomość, że przez uczestnictwo w cierpieniach Chrystusa dojdą do udziału w Jego chwale¹⁵.

2. Zakonność obyczajów (*conversio, conversatio*)

Na początku rozważań przytoczyliśmy formułę ślubów mniszych według Reguły św. Benedykta obejmujących „stałość, zakonność obyczajów swoich i posłuszeństwo” (58, 17). Przez „zakonność obyczajów” przetłumaczono *conversatio*.

W łacińskim tekście kilkakrotnie zastosowano wyrazy *conversio* lub *conversatio*. W nowszych przekładach tłumaczy się je jako zachowywanie mniszych obyczajów. Dawniej stosowano dosłowny odpowiednik: nawrócenie. Pojmowano go jako jeden akt podejmowany na początku

s. 123 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 13.2); F. Gryglewicz, *Listy Katolickie*, dz. cyt., s. 234.

¹⁴ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1978, s. 175n (Pismo Święte Nowego Testamentu, 6.1); H. Schlier, *Der Römerbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1977, s. 255n (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 6); B. Byrne, *Romans*, Collegeville, Minnesota 1996, s. 251, 253n (Sacra Pagina, 6); C. K. Barrett, *A Commentary on the Epistle to the Romans*, London 1971, s. 164n (Black's New Testament Commentaries); J. A. Fitzmyer, *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York–London–Toronto–Sydney–Auckland 1993, s. 501n (Anchor Bible, 33); R. Baulès, *L'Évangile puissance de Dieu. Commentaire de l'épître aux Romains*, Paris 1968, s. 211 (Lectio Divina, 53).

¹⁵ Por. A. Jankowski, *Ciasna brama i wąska droga. O współczesną odnowę życia zakonnego*, Poznań–Warszawa 1984, s. 219–226.

zakonnej drogi i ponawiany każdego dnia¹⁶. *Conversio* zatem ukazuje się w Regule jako rzeczywistość stała i zarazem dynamiczna, zobowiązanie do stałej troski o wierność, odwracanie się od swoich słabości¹⁷.

Mnich wstępując do klasztoru pozostawia za sobą dawny sposób życia. Chce rozpocząć nowe – pod regułą i opatem (1, 2), ale odczuwa jeszcze słabość, dawne przyzwyczajenia. To wszystko trzeba nieustannie opanowywać.

Zwracając uwagę na tę sytuację, widzimy podobieństwo do położenia ludzi ochrzczonych, włączonych w zbawcze dzieło Chrystusa, otrzymujących godność przybranych dzieci Bożych, łaskę, prawo do przyjaźni z Bogiem i nieustannego doświadczanie Jego pomocy. Ale łaska nie działa automatycznie, niezależnie od nastawienia człowieka. Wymaga nieustannej współpracy. Na początku każdej Mszy świętej oraz innych obrzędów liturgicznych uznajemy naszą słabość, wyznajemy grzechy, do których ciągle jesteśmy zdolni. Tak samo mnich ma na modlitwie osobistej wylewać łzy skruchy (20, 3; 52, 4), przypominać sobie własną słabość i potrzebę łaski.

Łacińskie określenia *conversio* i *conversatio* wyraźniej o tym mówią niż polskie ogólne „zachowywanie obyczajów zakonnych”. Dlatego kiedy czytamy polski tekst Reguły św. Benedykta, musimy sobie uświadamiać, że obyczaje zakonne to obyczaje ludzi skruszonych, rozumiejących własną niegodność, potrzebę przemiany, stałego podejmowania wysiłków w tym kierunku i otwierania się na działanie łaski.

W Regule Mistrza mnich utwierdzony w swym powołaniu bywa nazywany *conversus* – nawróconym (1, 11; 61, 17; 86, 8; 87 T, 1; 90, 83. 84)¹⁸.

¹⁶ Nawróceniu w Biblii poświęciłem monografię: *Nawracajcie się! Metanoia w Nowym Testamencie*, Katowice 1996 (Attende Lectioni, 18). Natomiast o *conversatio* pisałem w artykule „*Nostra autem conversatio in caelis est*” (Flp 3, 20). *Znaczenie słowa conversatio w Wulgacie i dawnych tekstach mniszych*, [w:] *W prostocie prawdy, w pokorze miłości. Studia i materiały dedykowane księdzu prof. zw. dr. hab. Janowi Walowi*, Kraków 2008, s. 197–206, z którego niżej korzystam.

¹⁷ Dalszy materiał oparty jest na moim opracowaniu: *Rekolekcje z... św. Benedykt*, Kraków 2002, s. 69–75.

¹⁸ Za *La Règle du Maître III. Concordance verbale du texte critique conforme à l'orthographe du manuscrit par. lat. 12205*, J.-M. Clément, J. Neufville, D. Demeslay, Paris 1965, s. 90

Później stosowano to określenie dla zakonników, którzy nie przyjmowali święceń kapłańskich, nie uczestniczyli w pełnych modlitwach w chórze mniszym. Ich głównym zadaniem była praca w domu zakonnym albo w należących do niego gospodarstwach rolnych, jak w początkowym okresie rozwoju zakonu cystersów. Na wcześniejszym etapie historii zachodniego monastycyzmu *conversus* to pełny mnich, który całą swoją postawą, pracą, czynami dowodzi, że troszczy się o nawrócenie – wierność wskazaniom Reguły pojmowanej jako komentarz do Ewangelii wzywającej do nawrócenia (por. Mk 1, 15)

Pełne zaangażowanie się w życie mnisze to *conversio*. Podobnie można powiedzieć o wszelkich innych formach życia i powołaniach chrześcijańskich. Soborowy dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego i posoborowe dokumenty urzędu nauczycielskiego Kościoła często mówią o charyzmacie założyciela i całego instytutu, który on powołał do istnienia. Trzeba analizować swoje myślenie i postępowanie, system wartości, który uznajemy w teorii i w praktyce i na tej podstawie określić, na ile jesteśmy wierni tym ideom, które skłoniły nas do podjęcia życia w określonej wspólnotie lub do podejmowania określonej formy życia i działania.

Werset 49 prologu Reguły św. Benedykta mówi o postępowaniu naprzód w życiu wspólnym, dosłownie w procesie nawrócenia czy nawracania się. Oznacza to całość mniszego życia, podobnie jak w innych miejscach stałość, wierność. Są to jakby dwa aspekty tej samej rzeczywistości. Wierność wymaga ciągłego rozeznawania, adaptacji, często przekraczania samego siebie. Jest to proces, który prowadzi od początkowych stadiów wymagających znacznego wysiłku do zdobywania coraz większej biegłości, utrwalania tej postawy, której owocem jest wzrost miłości i całkowita zmiana perspektywy. To, co było trudem, staje się radością i słodyczą. Jest to owoc rozszerzenia serca, dzięki czemu podążanie, może często bardzo powolne i mozolne, stanie się teraz radosnym biegiem (por. Reguła św. Benedykta 7, 67–70) .

Kilkakrotnie w Regule *conversatio* oznacza wstąpienie do klasztoru – podjęcie tej drogi życia religijnego. W Regule 1, 3 o anachoretach, czyli pustelnikach, czytamy, że „cechuje ich więcej niż gorliwość początków

życia zakonnego” (dosłownie: nawrócenia – *non conversationis fervore novitio*). Budzi uznanie i wzruszenie zapał początkujących, trzeba go jednak odróżniać od dojrzałości, która pozwala na podejmowanie odpowiedzialnych decyzji i trwanie w nich.

Rozdział 63 *O zachowaniu należnego miejsca w zgromadzeniu* jako jej podstawę określa czas wstąpienia do klasztoru, czyli nawrócenia (*conversatio*), przyjęcia mniszego sposobu życia i związanych z nim zwyczajów (w. 1). Ten sposób określania powtarza się jeszcze w w. 7: „niech wszyscy inni zajmują miejsca zależnie od czasu wstąpienia do klasztoru” (dosłownie: nawrócenia – *ut convertuntur*).

Conversatio, czyli nawrócenie, jako określenie całego sposobu życia mnichów stosowane jest zarówno wtedy, gdy św. Benedykt podaje pozytywne wzory, jak też gdy mówi o niebezpieczeństwach i smutnych przykładach niewierności przyjętym zasadom i zobowiązaniom. Nie chce mówić o godnym pozałowania trybie życia – dosłownie: *conversatio* sarabaitów i gyrowagów, mnichów żyjących bez odpowiedniego kierownictwa i wędrownych (1, 12). Zjawiska istniejące w owych czasach dziś nie stanowią elementu normalnego życia w Kościele objętego kierownictwem jego pastery. Niemniej zawsze byli i będą różni nauczyciele wzbudzający entuzjazm, mówiący wiele o życiu duchowym. Wartość ich nauki pozna się jednak na podstawie ich całego życia i postępowania zgodnego z zasadami wiary i ogólnoludzkiej sprawiedliwości, życzliwości i gotowości świadczenia pomocy.

W rozdziale 21 *O dziekanach klasztornych* braci „mających dobrą opinię i prowadzących świętobliwe życie” (*fratres sanctae conversationis* – w. 1) można traktować jako odpowiednich kandydatów do objęcia tej funkcji pomocników opata albo innych odpowiedzialnych zadań we wspólnocie czy to mniszej, czy w jakiegokolwiek religijnej lub ludzkiej społeczności.

W następnym rozdziale zatytułowanym *Jak mają sypiać mnisi* przed wymieniem konkretnych elementów posłania i zachowania się mnichów występuje ogólne określenie: „według rodzaju życia” (*pro modo conversationis* – 22, 2). Wszystko powinno odbywać się godnie, poważnie. Należy zachowywać ubóstwo, skromny sposób życia, ale potrzeby wszystkich powinny być odpowiednio zaspokojone. Zakonny sposób życia pozwala na wypełnienie tego zgodnie z wolą Bożą wyraźnie objawioną i wynikającą z naturalnych ludzkich wymagań i uwarunkowań.

W ostatnim rozdziale Reguły, stanowiącym świadectwo jego wielkiej skromności, św. Benedykt także nazywa nawróceniem (*conversatio*) całość mniszego życia i obyczajów. Najpierw pisze o początkach tego stanu, do których ma prowadzić zachowywanie jego reguły (*initium conversationis nos demostremus habere* – „abyśmy [...] wykazali godziwe obyczaje i początek życia monastycznego” – 73, 1). Potem mówi o życiu doskonałym prowadzącym na szczyt doskonałości życia (*ad perfectionem conversationis [...] ad celsitudinem perfectionis* – 73, 2), którą wskazuje nauka świętych Ojców, a przede wszystkim Pismo Święte (w. 3).

Rzymski monastycyzm także w swoim sposobie wyrażania się przy pomocy prostych, krótkich określeń przekazuje bardzo wiele treści, istotne wezwania do wierności Bogu według przyjętych zobowiązań. Wszyscy jako chrześcijanie i jako ludzie odczytujemy nasze zobowiązania z Ewangelii i z konkretnych życiowych sytuacji. Tą drogą szedł św. Benedykt. Wskazał nam sposób postępowania zarówno we wspólnotach mniszych, jak i we wszystkich innych formach chrześcijańskiego życia, w których istotne jest ciągłe nawracanie się, podejmowanie trudu, by sposób postępowania odpowiadał temu, do czego zobowiązaliśmy się na mocy chrztu i innych religijnych zobowiązań, które określają formy konsekwentnego chrześcijańskiego życia. Trzeba uświadamiać sobie własne niedoskonałości i podejmować trud poprawy, by postępowanie odpowiadało temu, czego Bóg i ludzie mają prawo oczekiwać od chrześcijan i mnichów¹⁹. To wyraża *conversio*, *conversatio* rozumiane zarówno w Regule jako zakonność obyczajów, czy też ogólnie jako troska i w razie potrzeby ciągłe nawracanie, by postępowanie odpowiadało godności dzieci Bożych i osób konsekrowanych.

Biblijną podstawą nauki Reguły św. Benedykta o *conversatio* są teksty o nawróceniu rozumianym nie tylko jako jednorazowa przemiana, odwrócenie się z niewłaściwej drogi życia, ale stałe umacnianie się na

¹⁹ Por. A. Jankowski, *Ciasna brama i wąska droga*, dz. cyt., s. 119–124. Długoletni przeor i pierwszy opat ekumenicznego klasztoru w Chevetogne pisał, że np. z napomnień w Listach św. Pawła wynika: „nie należy nigdy oddzielać wiary od konwersji w monastycznym znaczeniu tego słowa, to znaczy od codziennej *metánoia*” (*Jeden ze wszystkich, Być współczesnym mnichem*, tłum. K. Kubieniec, S. Jankowska, Kraków 2010, s. 15).

dobrej drodze raz obranej – wierność przymierzu z Bogiem, jakie zawarli najpierw Izraelici pod górą Synaj, na straży którego stali prorocy, potem wszyscy ochrzczeni przyjmujący ten sakrament włączający nas w zbawcze dzieło Chrystusa, Nowe Przymierze zawarte w Jego Krwi, a szczególnie osoby konsekrowane podejmujące przez swą konsekrację konsekwentne życie zgodne z wymaganiami wynikającymi z chrztu.

Różnicę między *conversio* (*conversatio*) a *stabilitas* – można próbować określić, rozumiejąc *conversio* (*conversatio*) jako decyzję wyrażaną w czynach, potwierdzoną przez *stabilitas* – stałość, konsekwencję, wytrwałość najpierw we wspólnocie mniszej, a szerzej w wielkiej wspólnocie ludu Bożego, czyli Kościoła. Stałość we wspólnocie życia konsekrowanego dawniej wyrażano przez stałość miejsca, związek z konkretnym klasztorem, obecnie podkreśla się więź ze wspólnotą, która może się rozwijać, tworzyć placówki w innych miejscach, które potem zyskują samodzielność. Odpowiadają temu w Regule określenia: w klaszorze (*in monasterio* np. Prol. 50; 2, 2. 20; 3, 1; 7, 63; 57, 1; 58, 29; 59, 1; 60, t. 1. 6n; 61, 1; 62, 5; 63, 1; 65, 1; 69, t.1; 70, 1; 73, 1) i w zgromadzeniu (*in congregatione* np. 58, 14. 23; 65, 2. 21; 66, 8) zestawione obok siebie w 4, 78.

Podsumowanie

Dwa określenia z mniszych ślubów, różne od typowych formuł związanych z życiem konsekrowanym: stałość (*stabilitas*) i zakonność (przemiana) obyczajów (*conversio, conversatio morum*), są głęboko zakorzenione w Biblii i wskazują na ważne cechy postawy uczniów Chrystusa, które w Biblii określają cierpliwa wytrwałość (ὕπομονή), również „owoc” czy „owoc Ducha” z Ga 5, 22: cierpliwość (μακροθυμία) obejmująca wielkoduszność, wyrozumiałość, wytrzymałość, wytrwałość i wierność (πίστις) oraz nawrócenie, metanoia (μετάνοια). Taka postawa to raz podjęte zobowiązanie oraz ciągły wysiłek, by stale troszczyć się o wierność Bogu i pokonywać własną słabość. Mogą one również być cennymi wskazówkami dla innych osób konsekrowanych oraz wszystkich chrześcijan pragnących konsekwentnie żyć zgodnie z przyrzeczeniami złożonymi na chrzcie i wzrastać w miłości Boga i ludzi.

Abstrakt

Dwa określenia z mniszych ślubów, różne od typowych formuł związanych z życiem konsekrowanym: stałość (*stabilitas*) i zakonność (przemiana) obyczajów (*conversio, conversatio morum*), są głęboko zakorzenione w Biblii i wskazują na ważne cechy postawy uczniów Chrystusa, które w Biblii określają: cierpliwa wytrwałość (ὕπομονή), również „owoce” czy „owoc Ducha” z Ga 5, 22: cierpliwość (μακροθυμία) obejmująca wielkoduszność, wyrozumiałość, wytrzymałość, wytrwałość i wierność (πίστις) oraz nawrócenie, metanoia (μετάνοια). Taka postawa to raz podjęte zobowiązanie oraz ciągły wysiłek, by stale troszczyć się o wierność Bogu i pokonywać własną słabość. Mogą one również być cennymi wskazówkami dla innych osób konsekrowanych oraz wszystkich chrześcijan pragnących konsekwentnie żyć zgodnie z przyrzeczeniami złożonymi na chrzcie i wzrastać w miłości Boga i ludzi.

Słowa kluczowe

Biblia, nawrócenie, reguła, stałość, wierność, wytrwałość, zakonność obyczajów

Abstract

The meaning of the monastic vows stability and fidelity to the monastic way of life and their biblical background

The vows of stability (*stabilitas*) and conversion of life (*conversio, conversatio morum*) which differ from the typical religious vows (poverty, chastity, obedience) are deeply rooted in the Bible. They indicate the important features of the attitude of the disciples of Christ who are called to exercise endurance (ὕπομονή), patience (μακροθυμία), fidelity (πίστις), the fruit of the Spirit (Ga 5:22) and conversion (μετάνοια). The monastic profession should be continual effort to take care of faithfulness to God and to overcome self-weakness. It can be helpful also for other consecrated people and all Christians who want to lead the consequent life of the children of God according to the baptismal promises and to grow in love of God and people.

Keywords

Bible, conversion, endurance, fidelity, monastic life, rule, stability

References

- Assländer F., Grün A., *Jak kierować ludźmi? Duchowość w biznesie*, tłum. M. Witwicka, Kraków 2009.
- Barrett C. K., *A Commentary on the Epistle to the Romans*, London 1971 (Black's New Testament Commentaries).
- Baulès R., *L'Évangile puissance de Dieu. Commentaire de l'épître aux Romains*, Paris 1968 (Lectio Divina, 53).
- Bianchi P. G., *Duchowość i zarządzanie*, tłum. D. Stanecka-Apostoł, Kraków 2009.
- Böckmann A., *Perspektiven der Regula Benedicti. Ein Kommentar zum Prolog und den Kapiteln 53, 58, 72, 73*, Münsterschwarzach 1986.
- Brown R. E., *The Epistles of John. A New Translation with Introduction, Notes, and Commentary*, Garden City, New York 1983 (Anchor Bible, 30).
- Bultmann R., πιστεύω, πίστις, πιστός, πιστώ, ἄπιστος, ἀπιστία, ὀλιγοπιστος, ὀλιγοπιστία, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 6, s. 174–230.
- Byrne B., *Romans*, Collegeville, Minnesota 1996 (Sacra Pagina, 6).
- Dąbek T. M., „Nostra autem conversatio in caelis est” (Flp 3, 20). *Znaczenie słowa conversatio w Wulgacie i dawnych tekstach mniszych*, [w:] *W prostocie prawdy, w pokorze miłości. Studia i materiały dedykowane księdzu prof. zw. dr. hab. Janowi Walowi*, Kraków 2008, s. 197–206.
- Dąbek T. M., *Nawracajcie się! Metanoia w Nowym Testamencie*, Katowice 1996 (Attende Lectioni, 18).
- Dąbek T. M., *Rekolekcje z... św. Benedykt*, Kraków 2002
- Dąbek T. M., *Wokół Reguły św. Benedykta*, Kraków 2009.
- Dąbek T. M., *Związek miłości z Duchem Świętym w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Kraków 1993.
- Dąbrowski E., *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1961 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 5).
- Derkse W., „Reguła” świętego Benedykta dla początkujących, tłum. T. Lubowiecka, Kraków 2008.

- Die Benediktusregel*, hrsg. Im Auftrag der Salzburger Äbtekonferenz, Beuron 1996.
- Die Regula Benedicti. Theolog.-spiritueller Kommentar*, tłum. E. Meilwes, Hildesheim 1983.
- Fitzmyer J. A., *Romans. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York–London–Toronto–Sydney–Auckland 1993 (Anchor Bible, 33).
- Flis J., *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Święty Paweł [Częstochowa 2011] (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 11).
- Gnilka J., *Der Philipperbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1968 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 10.3).
- Gryglewicz F., *Listy Katolickie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1959 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 11).
- Hałas S., *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2007 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 17).
- Hauck F., *ὁπομένω, ὁπομονή*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 4, s. 585–593.
- Hawthorne G. F., *Philippians*, Waco, Texas 1983 (Word Biblical Commentary, 43).
- Herwegen I., *Sinn und Geist der Benediktinerregel*, Einsiedeln 1944.
- Heufelder E. M., Braso G., *Droga ku Bogu według Reguły św. Benedykta*, tłum. W. Szlenzak, A. Świderkówna, Tyniec [1982].
- Heufelder E. M., *Rozległość serca. Rozważania o duchu Reguły świętego Benedykta*, [w:] *święty Benedykt z Nursji, Reguła, żywot, komentarz*, przygotowali benedyktyni tynieccy, Tyniec [1979], s. 126–221.
- Horst J., *μακροθυμία, μακροθυμέω, μακρόθυμος, μακροθύμως*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 4, s. 377–390.
- Hozherr G., *Die Benediktsregel. Eine Anleitung zu christlichem Leben*, Düsseldorf 2000.
- Jankowski A., *Ciasna brama i wąska droga. O współczesną odnowę życia zakonnego*, Poznań–Warszawa 1984.
- Jankowski A., *Listy więzienne świętego Pawła. Do Filipian – Do Kolosan – Do Filemona – Do Efezjan. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1962 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 8).
- Jeden ze wszystkimi. Być współczesnym mnichem*, tłum. K. Kubieniec, S. Jankowska, Kraków 2010.
- Johnson L. T., *The Acts of the Apostles*, Collegeville, Minnesota 1992.
- Kardong T. G., *Benedict's Rule. A Translation and Commentary*, Collegeville 1996.
- La Règle de saint Benoît. Commentaire doctrinal et spirituel*, Paris 1977.

- La Règle du Maître III. Concordance verbale du texte critique conforme a l'orthographe du manuscrit par. lat. 12205*, J.-M. Clément, J. Neufville, D. Demeslay, Paris 1965 (Sources Chrétiennes, 107).
- Langkammer H., *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1977 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 3.2).
- Lentini A., *San Benedetto. La Regola*, Monte Cassino 1980.
- Mann C. S., *Mark*, Garden City, New York 1986.
- Martin R. P., *Carmen Christi. Philippians ii. 5–11 in Recent Interpretation and in the Setting of Early Christian Worship*, Cambridge 1967 (Society of the New Testament Studies Monograph Series, 4).
- Munck J., *The Acts of the Apostles. Introduction, Translation and Notes*, Garden City, New York 1967 (Anchor Bible, 31).
- Pesch R., *Das Markusevangelium*, 2. Teil, *Kommentar zu Kap. 8, 27–16, 20*, Freiburg–Basel–Wien 1977 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 2.2).
- Pisarek S., *Cierpliwa wytrwałość. „Hypomonē” „Hypoménein” w Nowym Testamencie*, Katowice 1992.
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1995.
- Przewodnik benedyktyńskiego oblata oblatów świeckich Opactwa świętych Apostołów Piotra i Pawła w Tyńcu*, red. T. Lubowiecka, Kraków 2009.
- Puzicha M., *Kommentar zum Benediktusregel*, Mit einer Einführung von Christian Schütz. Im Auftrag der Salzburger Äbtekonzferenz, St. Ottilien 2002.
- RB 1980. *The Rule of St. Benedict in Latin and English with Notes*, ed. T. Fry, Collegeville 1980.
- Reguła Benedyktyńska w życiu chrześcijańskim*, tłum. W. Szlenzak, Tyniec 1988.
- Reguła Mistrza. Reguła św. Benedykta*, przekł. B. Turowicz, Kraków 2006 (Źródła Monastyczne, 40; Źródła Monastyczne. Starożytność, 27; Zachodnie Reguły Monastyczne, 1).
- Rollin B., *Jak żyć dzisiaj „Regułą” św. Benedykta*, tłum. S. Wirpszanka, Kraków 2000.
- Romaniuk K., *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1978 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 6.1).
- Schelkle K. H., *Die Petrusbriefe, Der Judasbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1961 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 13.2).
- Schlier H., *Der Römerbrief*, Freiburg–Basel–Wien 1977 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 6).

- Schnackenburg R., *Die Johannesbriefe*, Freiburg-Basel-Wien 1965 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 13.3).
- Schneider G., *Die Apostelgeschichte, I. Teil, Einleitung. Kommentar zu Kap. 1, 1–8, 40*, Freiburg-Basel-Wien 1980 (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 5.1).
- Selwyn E. G., *The First Epistle of St. Peter. The Greek Text with Introduction, Notes and Essays*, London 1946.
- Spicq C., *Les Épitres de Saint Pierre*, Paris 1966 (Sources Bibliques).
- Stanisławski J., *Pedagogiczne wartości Reguły św. Benedykta*, [w:] *Słuchaj, módl się, pracuj*, red. K. Janicki, Poznań 1989, s. 308–321.
- Strecker G., *The Johannine Letters. A Commentary on 1, 2 and 3 John*, trans. L. M. Maloney, ed. H. Attridge, Hermeneia, Minneapolis 1996.
- Vogüé A. de, *La communauté et l'abbé dans la Règle de saint Benoît*, Paris 1961.
- Vogüé A. de, *La Règle de saint Benoît. Commentaire historique et critique*, t. 1–6, Paris 1971–1972 (Sources Chrétiennes, 181–186).
- Waal E. de, *Szukanie Boga. Droga św. Benedykta*, tłum. J. Konowalik, T. Lubowiecka, M. Skwarnicki, Kraków 1998.
- Zatorski W., *Duchowość lidera. Wybrane tematy*, Kraków 2014.
- Zatorski W., *Dziesięciokrąg: dziesięć kręgów benedyktyńskiej duchowości*, Kraków 2009.
- Zatorski W., *Komentarz do Reguły św. Benedykta*, Kraków 2012.
- Zatorski W., *Podstawy duchowości lidera czyli charyzmat przywództwa według św. Benedykta*, Kraków 2010.